

MÄLUVALU

Vambola Raudsepp

Noppeid aastatest 1956-2021

Looming • Mäluvalu • AD 1945 • Viiekümnendad • Kooraste
Apolloni mõõt • Lembus • Minu tee • Estonia • Haprus • Apooria
Sügis • Lahkumine • Kündja kaebus • Depressioon • Suitsiid
Hetked • Hingamispäeval • Üksindus • Raagus puu • Palve

Looming

Lual arutlused, arvutlused ...
Virnas ajakirjad, raamatud –
inspiratsiooni valus ootus.

Kõiksus tõrksalt avab end andele;
kel Loojale pandud lootus,
ta usus ausalt alandlik.

Taevalikus rahus toimiv koda,
kel kompassiks armastus ja tõde –
tasuks õnnistatud elukaar.

Avaruses ideede sähviv valgus;
peegeldub traktaatide selgus –
ülalt loovutatud lahendus.

Mäluvalu

Vihka või nea, hääletuks karju;
mäluvaluga ära ei harju.
Oli ida-lääne hõivajaid. Hirm.
Oli vaesus, sõda ja surm.

Karusell keerles. Jõllivad näod.
Siinseil "seadusega" seotud käed.
Julge trotsis. Hüppas maha.
Jättis Eestimaa merede taha.

Värvati-viidi. KorpuseSSe, Kolõmaale ...
võõra julma riigi kodumaale.
Eestlaste haudu rohkelt jäi sinna –
nii süütu maksis reetmise hinna.

Jäi aastaiks okastraadi-avar kong
ja käiku Gulag'i ühendav rong.
Ülim ülbus. Ahistav uhkus.
Kadus suhetes inimlik lahkus.

Sündis lapsi. Töötas kool, tehased ...
Olime hüljatud. Tõrksad baltlased,
punariigi vihatud alamad.
Nende visadus võitis – vabadus!

AD 1945

Okupatsioonid. Demagoogid.
Olid sundmobilisatsioonid.

Valulik seik: ilmasõja tormis,
eesti poisid võõras vormis.

Kohutav kaotus. Pettumused.
Kestvad tagakiusamised.

Eesti esimene rahukevad.
Lõhki pered. Lein. Üksikemad.

Verise sajandi laste saatus;
teel pikad alanduste aastad.

Viiekümnendad

1958

Vabaks sai lell Vorkuta surmalaagrist,
oli aeg 1950ndatest aastatest.

Müttasid kooliteed lapsed, üle lumise aasa,
kaasas kodukarask, pudelis piim.

“Täna leiba ei ole, ei tule, ei saa!” –
leivasabades masendus piin.

Külm poeb põue, võtab kõrvu,
valupisar palgel, ema hõõrub külmavõet' jalga.

Kes sellest hoolis – ei tulnud kõik kooli,
kolmandik klassist jäi teiseks aastaks.

“Mis teil veel viga, teil ju isa!”.
Paljud jäid sõtta, nõrgemad metsa.

Näe, tuligi isa, taskus paar kommi,
nentis vaid,
Moskva katsetas aatomipommi.

Kooraste

Meil tulijat tervitab järvedest kee
ja Otepää kuplitelt Kastumäe torn.
Taamal laialt looklevad, ristuvad teed,
ees Hirvesaar ehteis – see Suurjärve pärl.

Käib kitsas õuerada laia ilma,
mis kannatus on kaduv ehavalu –
kuis minnes sume sillerdis jäi silma,
täis kurbust pisarlaugne kasesalu.

Siit ikka mindud, viidud, võõra võetud,
kel kalmudes seiskunud aegade kell.
Kadunud kojad muremulda maetud,
kestab mälestus lastes – murtud ja hell.

Kaunis Kooraste park, me kohtumispaik,
lõke kesk kaskede, lehiste värve.
Kõrgustes kangastub kurb-igatsev laik –
justkui lapsena jälgin jäätuvat järve.

Hetkeks oleme röömsad, hingelt suured –
andestame hüdrale, kes meid neelas.
Kaduvikku kaovad sugupuu juured,
kased veel kohavad koduses keeles.

Apolloni mõõt

1962

Siiras südamesoov –
koos avastada maailma,
prantsatas pettuse silma.

Sai valest ideaali
tugevusproov,
eelkarastuse kool.

Särava nooruki ulme
klirises kildudeks
vastu kirtsus kulme.

Killud sildadeks –
jätta aated;
lahku Apollon.

Lembus

Lehekuu lumehelbed
liuglevad toomepuu õitele.
Talvepoiste hilised kosjad.
Süleluses langetavad kobarad päid –
hell-karge kallistus.

Õied-helbed liituvad üheks,
kirkaks maikuu valguseks.
See on jäägitu andumine,
õrnus, õndsus – armastus.

Elu igikestust ei kingi,
Päike võtab võimust.
Vääramatult, lõplikult.
Palavus sulatab armutult
helbed õite silmaveeks.

Tilk langeb õielt
janusesse mulda –
õiesilma õnnepisar.

Minu tee

Hämarduv sügistaeva laotus;
noorusaja võimaluste kaotus.
Oli tõusuteel kõrgel püüdluste lipp,
ees udulooris sinav mäetipp.

Ahistatud anded – ajastu peegel,
käsijalus ahelad – raudne reegel.
Imetleti talente, mitmekeelsust,
maailmakodanike eestimeelsust.

Õnneks Peetrilinna vaimu suurus,
avanes sealse doktorantuuris.
Aastaid head maailmateadust,
saatis isetu inimlik headus.

Taluti perverssuse tõlgendamist,
mitte genuiinset õigustamist.
Me toonast ühist minevikku seob,
valikuvõimalusteta teod.

Kronos armutult aega mõõdab,
tööpinges keskiga meist möödub.
Kairos koormab; juba väsinud ast,
õlgu rõhub möödaniku raske last.

Hinges ikka rahutus ja tehtu taak;
tulijad tõusevad kõrgemale,
näevad ja jõuavad kaugemale.

Estonia

Uljalts väikeriik lendleb vabana;
lipulaev lainetel – Estonia.
On looduses vääramatut jõud,
olgu katastroof, tulvad või põud.

On noore riigi õnnetus – abitus;
jääb leinajale äng ja ahastus.
Hoovusest kostub kaeblik hüüd;
tahaks näha kurjamite süüd.

Jäävad tuuled-tormid keerlema,
lähedaste murepisarad veerema.
Trööstiks graniittahvlile nimed,
sünnikohta mälestuskivid.

Üle laeva laotub ristiga ingel –
hukkunute hingeõnnistus kindel;
igavesti Läänemere sügavusse,
veritsev haav Eesti südamesse.

Haprus

Ülal väreleb vaskne tuluke.
Rõõmuhõisked pumatis huultelt,
tujuka Läänemere tuultes,
kõlab laotusse habras lootus.

Targa tulija igatsev ootus
kesk kõrget, tumma tehislloodut.
Rändavad. Lähevad-tulevad;
paljud sugupuutes surevad.

Rikkus hellitab õilsaid hingi.
Elu igavest õnne ei kingi;
hedonism ei põe, ega põle –
temas teed rajavat pole.

Karm sõnaseade teadvust toidab,
mesimagus uimav importhoidis.
Kahvatub-koltub pumatis pale;
viimane neist kustutab tule.

Apooria

2018

Kas karmidel aegadel vale saab tõeks
ja Õhtumaa õigus veel valele õeks?
Sest tõel oma kodu, õigusel rahvus,
õiguse tõesuseks Isamaa vahvus.

On's õiglusel õigus vahest ka reeta?
Kaduvad kaaninid jäävad sest teeta;
siis oleme taas oma tõega ohus,
üleilmne eksimus – kõrgeim kohus.

Ühes import tões pool viha, pool valu;
täistõde me meeled lihtsalt ei taju.
Seks, tühine tõde, mis varjub viinas,
tões tige, pale aus, üdini siiras.

Vaid raha saab sõna, sõna teeb seadust,
seadus rahas mõõdab sõprade headust.
Monopoolsel tõel oma klanni nägu,
õiguse ausus – see üldse suur hägu.

Otsides tõde, nii vähe peab teadma,
polegi lõkse üles vaja seada.
Tões peitub üks inimlik lootus ja usk,
läbi aegade suurim armastus.

Sügis

Sooserval hilisõites kanarbik;
on varasügise videvik.
Veel põgusad tagasivaated;
kaasa viidud kevade aated.

Koduaasal kollased kased,
jalgteel pikad männikasvud.
Sookail, karukold, sõnajalg,
ettevaatust – kuhu astub jalg.

Kadaka-kuuse karm kallistus,
salus haava hurmav sosistus.
Kurb, kordumatu lahkumine,
paratamatusse pagemine.

Lahkumine

Vanaisale. AD 1893

Alguste aeg – askelduste ootus;
perel põues põnevil lootus.
Äng tuhmpilvena kevadtaevas,
tumm lahkumisvalu kõiki vaevas.

Sõnatu sõit uude kodutallu;
sõbrad, mängud jäid kasesallu.
Vanker veereb, nõõtused isa käest,
lüksilehm laapsab rammusast väest.

Emal toidukorv, ka vokk veel süles,
riidekirst püsti kistud üles.
Napilt vara, mis alguseks vaja;
töö rajab maja, raadab raja.

Kurbuse käristab õe rõkkav hääl,
kepsled sinagi rajale säääl.
Tere, uued põllud, metsad, aasad –
las lust tulla meiega kaasa!

Kündja kaebus

Tuli kevad, sajune ja hilja;
ei nüüdki valu-vaev põldu põlga.
Jäänd salve läinud aasta vilja,
saab ehk katta vana aasta võlga.

Oli poiss, kel kevade tegu,
käis uhkelt, kindlalt, sirge sai vagu.
Keskpäeva kuulutas kuusikus kägu;
põldki sai naeruse, nooruse nägu.

Uus kevad. Adrakurg taas üles võtta.
Vao kõrval vagu, uus vagu, vagu ...
Karge keskpäev õhtusse veel ei tõtta,
nii saab loojanguks vakamaa jagu.

Aega mõõdab sama seinakella pendel;
veel vana hobu vapralt vagu tonkab.
Sel kündjal ast ju tõnts, rüht küll kindel.
Truu peni aastaid adrasammu vonkab.

Poiss, kes kord võitles vabaduse eest:
palk – paar siilu põllumulda omal maal.
Vaid kuulihaav tunnustab võidukat meest;
nüüd valu ja mure oma Isamaa eest.

Depressioon

Karikatuurideks kägardunud ideaalid;
jälgivad silmapaarid.

Tähendusel pole ammu enam tähtsust.
Igavene liiv ja tühjus.

Teispoolisusest röögatab Juhan Liiv:
palehigis ahmige sooja leiba,
tasuks ristiks veistatud teibad.

Lisaks ehk mõned sambad,
mulda kullatud irvakil hambad.

Suitsiid

1934 aastal sooritas Eestis suitsiidi 337 inimest.

Laotas tiivad hiidlind üle talu,
pimenes Päike – jäi ahastus, valu.

Tõde vihas tõusis, laotusse lendas,
kuni tappev tõde valis ohvriks ta enda.

Lahkus mees õiglase piiritus tões –
eluõigust piirati igas tema teos.

Polnud õigustust Looja loodu mõrvas,
õiglane viha seda valu veel korvas.

Taunis pattu Piibel ja seadussilm,
vastu võttis õiglase teispoole-ilm.

Nii katkes talu toetav eluahel,
siduv lüli sugupõlvade vahel.

Hetked

Männitüvedel järvejää helk –
loojangu ruuge valgus.
Kasemahla kodune mahe mekk.
Ajatu korduv kevade algus.

Loodus ärkab – sigivus ja aplus;
jääb meenuma isukus ja taplus.
Tulevik tublimaid neist troonib,
kuldkroonist Kõiksus ei hooli.

Loomisse loovutatud hetked,
isetult igavikku loovad;
kaduvas kõike ju ei hooma.

Videvikus tasa vaikus heliseb –
kurb-valus hetkete helin.

Hingedepäeval

Osulas 2010

Kalmistul maailmasõja memoriaal.
Langenud sundtapluses võõral maal.
Reedetud metsavendade haud,
mälestab neid isamaaline laul.

Künkal kuulus professor puhkab,
väikese maa ja rahva uhkus.
KGB represseeritud naaber –
elujõu võttis Vorkuta surmalaager.

Sünnitusel surnud naine ja laps,
vähivalus peremehe enesetapp.
Migrandi poolt mõrvatud naine,
tal oma pojaga ühine kalme.

Lähedaste karmid saatused,
külade korvamatud kaotused.
Issand õnnista lahkunud hingi,
taevalik rahu kõigile kingi.

Üksindus

Hõbejuustes paju all pingil,
on sobiv lahkunult küsida:
mäletad neid noori õites hingi,
on üks ülev seik sul meeles veel?

Või unustatud su elu tipphetk.
Olnu peegeldus järveveel;
kus pilvis peitlev Päikse helk,
ere pimestav valguse laik.

On üksiolek privaat-privileeg.
Mälestustes rikkas maailmas,
taaselustub vaimusilmas,
nooruses kogutud vaimsus.

Eluaastad annavad vastuseid,
nüüd pole ju – kellele vastata.
Loojuv Päike veel kiikab üle aasa,
viib hetke meenutused kaasa.

Raagus puu

Ubi nihil vales, ibi nihil velis

Pole midagi väärt, ära ka soovi midagi

Oma ahastust näitab porikuu:
rajus rähkleb raagus vana puu.

Keegi vaevu tast hoolib,
saati tulu veel loodab.

Õiteilu ja viljad kõik andnud,
torm lehedki kaugusse kandnud.

Pole tänatud. Ega ta oodanud.
Tühisust, andetust talunud.

Karmi valiku ette nüüd pandud:
aeg sai täis, liisk on langenud.

Palve

*Domine Jesu Christe, Fili Dei,
miserere mei peccatoris*

Kannatused. Ristil Lunastaja
viimne hüüe: See on lõpetatud.

Alguse ast, jaluletõus, hooled;
kukkumine, õppimine, eksimine.
Palves võitude, täiuse poole.

Hulpimine elukaare lainetel.
Tõus. Võit, vahusel harjal.
Võidupidu. Terendas triumfikaar.
Mõõn. Liuglemine kompassita:
kaotus, masendus, meelegaheide.
Lõppeks. Sihitu, kasutu vaevatu,
võõrale rannale heidetu.

Nüüd napilt aega antud veel,
käia läbi oma Kolgata tee.

Viimne palve:

Jeesus Kristus, halasta mu peale.
Vabasta patune. Tahan, kus vaimsus,
Issanda päästev valgus.

Võro kiil
Sõmmõrpalo sõnapruuk

Mõtõlus • Uma kiil • Esimuudu inemise' ja aig • Kodokotus
Kannatustõ aig • Sõa'ao latsõ • Hainamaal Mustjõe veeren
Armudu veretüü • Veimevakk • Taivapoolõ palvin käe' • Kirgastus

Mõtõlus

Kävi külätiid lats, kiä mõtõli suurõlt,
sääl oll' ta kodo ja esäde juurõ.
Uma maailma uursõ ja puursõ,
kuni är'minekus kasusi suurõs.

Sis tõistõga üten läts kaugõlõ kuuli;
nüüt tiiä-i, kiä kos eläs vai kuuli.
Targas saanu ilm, kõik muutunu tõsõs,
esiki imäkiil uhkõ – kirän ja kõnõn.

Om sis olõmatus õndsus – tühi külä;
imäkiil raamadin – putmada ja pühä.
Olõ-i küläkuuli last, kiäl mõtõlus suurõlt,
kiä tarkust uma kiili uurnu ja puurnu.

Uma kiil

Kaugu Võromaalt kollasi ilma pääl,
imä kiilt olõ-es vai'a sääl.
Vadrasi vinne, soomõ, imedli inglismanni kiilt,
esiki elo kävi võõrastõ perrä, noide miilt.

Unohdi är', saa-es suust sõnnagi,
süä valudi, võrro olõ-es, oll'i õnnõdu.
Imä om lännü, üten võrogi võtsõ,
oll'i ku lats, kiä midagi otsõ.

Opi kipõlt vahtsõlt, võtsõ Uma Lehe,
kai, midä kirodõsõ nu' mehe –
kiäl kallis võro kiil. miilde tull'i,
arvu saa – kattõ ku pikk uni.

Näet, imä, kõik oll' nii tähtsa ja suur,
olõ-es ma hää lats, ku' oll'i viil nuur.
Kalmu pääl kävi, lillelehe pandsõ,
a imä kiil oll' lännü, miä mul andsõt.

Esimuudu inemise' ja aig

Ammus' tuu Haanimiis lubjakivve vei,
läts Tiganiku puuti, kos silguleibä sei.
Vai Võro jaamast inemisi viidi ku' luumi,
kiä' pall'o noist Tsiberin kuuli.
Oll' aig nägurupäivi nätä'.

Nüüt võrokõnõ – ütle kõnõtraadi nummõr,
sis külmäl aol saa kõnõldõ kavvõ.
Laulumiis Puura Väinu silla kotsin,
umal aol kaugõlt Munamäe torni otsõ.
Om aig inemist löüdü.

Mi' vana võro oppus om Gutsclaffi tett'.
Teedä inemisi siiä tull' ja sist läts.
Kreutzwald kirodi innäst siin suurõs,
muist jutõlgi Võromaa juurõ.
Tull' aig rahvas saada.

Saa-ei võrokõnõ tüütä-naljata ellä',
kõik kogonesti omma esimuudu hellä.

Kodokotus

Kurõnurmõn kurõ umma,
Kara'suu pääl suurõ kunna;
Sõmmõrpalon sõrrõ liiv,
Vilbusuu ku' tsirgu tsiib.

Räägun umal aol oll' esiki
väiko vana viibeski.
Paadilt paadigõ võis kävvä,
kasvai Võro liina vällä.

Lartu mõtsa veeren,
Matu oja käärun,
ummamuudu ilma kaeti,
külän ummakiili asju aeti.

Kannatustõ aig

Sügüse üü,taivan sähvse tuld,
oll' pümme, kur'ä kuulutustõ tund.
Vangõr valmis pakko'sõidus Läände;
päästmä tulõ-es meid Valgõ Laiv.

Surmasõnnu tuudi küllä rindilt,
Sinimägede ja Emajõe tandrilt.
Sääl tapsõ miis-miist ütest verest,
katski lüüdü uma Eesti perest.

Sai peremehes Eestin võõras võim,
aastakümnis alandus ja vaiv.
Tõbi talo laudast luumi võtsõ,
korjus, raibõ söödäs viidi mõtsa.

Külmä sao'aol rügä pääd es luu',
päiksepäivi hainakuu es tuu'.
Väiko lats issit kodo uutsõ;
jäi räsitü külä saatusõ huuldõ.

Sõa'ao latsõ

Oll' põimikuu rüä'köütmise hommuk,
ku' punakotkas Võro liina pommit'.
Peremiis Matu ojan hobõst juutsõ,
tiiä-es kiäki – midä usku vai luuta.

Äkki tanki' talotiil vurasivä,
taiva all pommipildja urasivä.
Sõ'an maa'ha jäi granaate, miine,
latsõ kipõ' oll'i noid kodo viimä.

Plahvatusõn üts lats kaoti silmä,
tõsõ külä poiskõnõ käest jäi ilma.
Romust külä sepp tei pangi,
mürsükestast ussõ rambi.

Tuu verene taplus kesti viil kaugu,
kiä punkrin kuuli, kiä Tsiberin kaugõl.
No oll' tuu küll üts kuri ja vaine maailm,
midä nätä' sai süütü latsõ silm.

Hainamaal Mustjõe veeren

Mul silmi iin viil tuu hainamaa kastõ,
sohu ku' niitma võeti ka latsõ.
Oi, makus oll' lakan tuu hommugu uni,
ku' koidu'aal esä meid üles ajama tulli.

Nii illos oll' tsirguhelü niidu pääl;
parmu', kihulasõ tüksevä purõma säääl.
Ku' edimäne hainakaar valmis sai,
ohhoo, põdrapull puu takan meid kai.

Joba punatsõ kiire' üle mõtsa paistsivä,
tulli' üle jõe naabri, jõudu meil hõiksivä.
Vikat teräväs tetä vaja esi,
üts lonks – jääkülme seo lätte vesi.

Lõuna'aal küüni haintõlõ visksimi,
oi, nii äkki silmä kinni kisksivä.
Küll ilmadu suur oll' sis tuu Keretü suu
ja Mustjõe veeren kasunu pedäjä puu.

Armudu veretüü

Ku' vainuväe' Põh'asõa aol nõrõtivä verest,
kurjami pakko pannii' kullagõ Erästverest.
Nii Rootsi kuld sai Vilbusohu,
tuust kõnõldi viil mitmõl puhul.

Vinne soldati noid kipõlt takan ai'va',
säääl Tammõsillan kätte saiva.
Karguri koledast verre hakadi,
hainamaal armõdult maaha notidi.

Verevä lätte manu är' käkidi kuld,
kos pedäjä kotsil joosikudõ havva muld.
Toda verist kullakallist aaret,
om otsman käüdü mõnõst ilmakaarõst.

Oll' Rootsi kullal hirmus süü,
tuul suu pääl tettü võikal veretüül.
Sai Vilbusohu vägev varandus,
aastasadu Häniken hoidu saladus.

Veimevakk

Vanaemale. AD 1916

Esä viietselt ilma jäi uma imäst,
tuust valust es kõnõlõ ta inämb.
Ku' aarõt hoidsõ ta veimev akka,
miä käkse är' kodotarõ lakka.

Oll' pruudi ihovara rikkus säääl,
Paistu esätalon tettü näputüü.
Undruk, miä lendli tsõõri kiigu pääl
ja ehte', miä läiksivä Jaaniüül.

Sis Võromaa peigmiis ta löüdse,
tuugõ kogo uma elo köütse.
Altari iin valgõn pruudikleidin pilt,
miä veimevakan sais ku' ao'tu hetk.

Tull' perenaanõ vahtsõ kodo tallo,
kos egä päiv tüüd armõdu pall'o.
Viil pereelo – üts lõpudu huul,
äkki "latsõsängü" kustu küünläkuul.

Taivapoolõ palvin käe'

Mõtsaveeren läbi silmäudu näe',
kos vana talotarõ varõmbilt,
ku' taivapoolõ palvin püstü käe' –
Taivaesä andõsta mi' patu' vanõmbilt.

Pildiraamat siin üts elohetk –
noorik tallo tull', nuur peremiis hobo kõrval;
viil perepilt sainakellä all – ku' igävikku hetk.
Kullõ! – esiki latsi naar kost kõrvu.

Oll' Issanda karistus tuu ränkrassõ talotüü –
taivahe vaeslatsõ imä võtsõ.
Är' kustu ta ku' jõuluküünäl talvõ-üün.
Peräst viil esä võeti ilmasõtta.

Kerkoherr' – pallõsi kodolõ kaitse'.
Näet, varas tallist noorõ täku vei,
et põld annas tagasi tuu väiko,
miä sügüsel maaha külvätüs sai.

Kalmukünkä rian, egä manu astu –
rahu, vahtsõ kodo löüdnü, lännü vaiv.
Egäle kimp kullõrkuppõ – võtkõ vastu;
vast miilde tulõ kodotalo, vain.

Kirgastus

Ma olõ säänest miilt,
et kõrd näemi kodo Linnutiilt.

Küll egäl küläl uma aura,
tuuperäst hää-kuri om siin armas.

Kõrd ku' kirä'mehe suu lätt lukku,
jääs egä värsirida kodolukku.

Aig tullu' olnu üles kiro'tada,
aig tulõ nuu' taas elostada.

Vambola Raudsepp

(sünd 1941) Võrumaal, Sõmerpalu vallas.
D Sc econ, Prof. Töötanud õppejõuna Tartu Ülikoolis.
Biograaf. Koduloo- ja genealoogiahuviline.

”

Minu aju on ainult vastuvõtja,
Universumis on tuum,
millest saame teadmisi,
jõudu ja inspiratsiooni.

Nikola Tesla